

ЛИСТ ЗА СВЕШТЕНИКЕ, РОДИТЕЉЕ И ВАСПИТАТЕЉЕ.

У Београду 31 Марта 1875.

Број 12	Излази четири пута у месецу.	За све српске крајеве стаје на год. 60 гр. или 6 фор. на по год. 30 гр. или 3 фор. на три мес. 15 гр. или 1 фор. и 50 нов.	Год II.
	Претплата се шаље уредиштвоу. Уредиштво је у богословији		

Беседа у нед. Православља.¹⁾

Преуистомиз образз твоємиз покланасма
вмгій просаце прощенїа прегршениї и
шихъ Христе Боже. (цркв. песма).

Овакву почаст, бл. Сл, православна црква одаје лику
Спаситеља.

Овако гласно узвикује цело православље на данашњи
дан, од кад оно, пре неколико стотина година, одржа победу
над непријатељима обреда и установа св. цркве, који се
усудише, по своме безумљу, да је лише њених главнијих украса
св. икона, да јој одузму карактер православља.

Непокоравалујући се гласу цркве и необзирујући се на благо
и унапређење људства, упреше ови непријатељи вере и цркве
очи своје на оно, што народ имађаше у највећем поштовању, што
га привољеваше на оданост св. вери и цркви. Почеше да ки-
дају ланац живота, који држаше народ у целости, у слоги и
љубави хришћанској.

¹⁾ Говорио у саборно-београдској цркви наставник у II. одеа. Богословије
јеремонах Венијамин.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Овакав поступањак помрачи савест њихову, бујне мисли пређоше у страст, гордост се осили у њима, те тако по својој заслепљености дођоше до мисли, да је чествовање св. икона идолопоклонство, због чега и назваше православне хришћане идолопоклоницима, а св. иконе идолима.

Овакви груби и нерасудни појмови иконобораца о св. иконама причинише млога зла светој цркви православној, а тиме уједно учинише те се проли потоком крви невине деце њене; али ове жртве очуваше истину, и православије оста у сили, на коме вера Христова блиста, спокојно расте и напредује. О' каква мучена нису употребљавали противу верних синова цркве! Али она, богато орошена драгоценом крвљу мученика, најпосле је победила, дубоко свој корен пустила и развила гране православља на све стране света.

Борећи се непрестано готово око сто година да очува драгоцену благо, које јој је основаоц у аманет предао, на послетку, под благочестивом царицом Јерином и сином њеним на седмом васионском сабору, сугласно утврди догмат о поштовању св. икона и залечи смртне ране, а гонитеље њене предаде вечној осуди, те тиме одпразнова победу православља, које се и данас свечано у црвеним песмама торжествује.

Па шта мислите бл. сл., који су то, који се толико осмелише, да својој матери светој цркви такве ране, такве тешке ударе нанесу?

То су њена чеда, која је она у својим недрима одгаила; то су њена нада и узданица; то беху цареви православне вере и закона хришћанског, којих света дужност беше са горећом љубављу и с највећим одушевљењем и пожртвовањем стати на браник за светињу вере и цркве православне, која је стуб, око кога се окреће цео склоп друштвени и од кога зависи благостање и унапређење друштва; јер смо уверени, да је за опште благо неопходно нужно да сви чланови друштва једним духом дишу, да имају узајамно поверење,

да поштују права један другога и да их братска веза љубави саједињава. А за све то нема јаче везе од вере и љубави Хришћанске, од поштовања св. цркве и њених установа.

Утврђена на гробовима својих мученика, св. црква јасно је определила и утврдила значај поштовања св. икона и изрекла: да част, која се указује лику Спаситеља или матере божије или кога од угодника његови, прелази мислено на онај лик, који има своје вечно биће. А заповед божија: „**Не сотвори себѣ кзмирл**“ дана израиљцима преко Мојсија, не односи се на изображења светих, као што мишљаше началник иконобораца император источни Лав Исаврјанин и његови сљедбеници, већ се односи на идола, кога су израиљци обожавали и који поштовање, које пристоји богу, чињаху кичовима и животињама.

Но ако ови чланови имају и слабу искру вере, имаће ма и најмању искру духовног живота, који даје животворна сила цркве; јер су у ње врата покајања свагда отворена и све улазеће прима, и велике и тешке њихове грехове лечи и тиме душу исцељује, ако принесу искрено покајање: веру у господу и покорност њеним св. установама.

Може бити да би на ово когод могао рећи: јест, треба поштовати све, али оно, што није за данашње време, треба заменити другим или сасвим уништити и т. д. јер народ саставља цркву и друштво. Да, црква је заиста друштво, које састављају православни хришћани, али је ово друштво Богом установљено, које има своја правила, своје догме и законе; и сваки онај који жели да се ползује оним благама и преминућствима које она даје и обећава, дужан је да се покорави свима правилима и законима и да призна њену веронауку, јер је ово карактерна црта, по којој се црква разликује од свију других световних друштава. Обично друштво или општество, у време свог историјског развитка и силе поставља ове или оне законе по природи својих становника, и опредељује своја одношења на овај или онај начин; но ови закони

као и општи живот, непрестано се мењају и покрећу. Отуд дакле долази, да оно, што је било у сили пре неколико година, не одговара сувременим потребама друштва, и зато су сви ови закони и установе условне и имају привремену силу, као дело људско.

А основаоц и законодавац св. цркве јест Бог отац, Син и св. Дух, њен браниоц — идеал живота. Па зато закони њени, установе и веронаука имају обавезну силу за све чланове њене и кроз сва времена, јер су те установе дело божије. Оно, чему је учила св. црква и вера наша у почетку свог постанка, томе учи и сада, а то је обавезно и за данашња и за будућа времена.

Да, бл. сл., црква је Христова једини дом Божији на земљи; она је ковчег спасења и тело Христово, кога смо сви чланови, а Он је једина врховна глава, с којом ће Он, по речма његовим, бити до окончања века, и црква ће остати уједно са њеним светим и велељепним украсима, који крепе веру, снаже побожност, и уздижу дух наш по духу, свете цркве. Па с тога оснажимо се оваквим духом православне вере и цркве, мислимо и радимо као верна деца њена, усрдно се молимо Богу за мирна времена, за изобиље плодова земаљских и за помазаника Божијег коме је Господ поверио управу над народом, — молимо се и о сајединењу свију у духу вере и љубави хришћанске у којој је главни основ благостања, силе и могућства, владатеља и државе, памтећи речи Христа Господа, који вели: **Црце царство раздѣлѣтса на са неможеть стати царство то и всакъ градъ или домъ раздѣланѣтса на са нестанеть.**

Кад нас дакле оваквим и оволико богатим даровима обасипа наша мати православ. црква, онда смо дужни бл. Сл. да се покажемо достојни синови њени, да смо тврди и постојани у св. вери и да нас неколебају сујетне мисли, које лажни духови сеју по свету; јер ће она вечно са својим основаоцем, коју је Он крвљу својом запечатио, сушествовати,

и ми ћемо оставити овај привремени свет, који је за нас као путнику време спреме и заслуге, у коме добијамо нове силе да можемо постићи жељену целъ спасења.

Нек се дакле радује православна црква, нек се моли за народ и светлог владоца, а радујмо се и ми с њоме, јер је на љубави његовој основана срећа наша и наше отаџбине. Старајмо се и ми укупним силама и сајединимо молитве наше са св. црквом, да Господ узвиси престол нашег господара Милана, те да буде он неоторими стуб св. православља.

И тако да се у цркви Христовој, у овој благодетној ски-
 тинији юже коздрѹзи Господь, а не челоуькъ, свагда чује глас
 поборника њених, глас верне деце, која заједно са св. црквом
 певају госпoду Спаситељу Исусу Христу: **Преѹнстoмъ oбразъ
 твоeмъ покланяeмcя клагн, прoсмрe прoщeння прeгрѹшeннн нaшнхъ
 Христe Божe. Подoбнo жe пeрвooбразнмo намъ дpока покланнтнcя.
 Амнн.**

О одношаима српске цркве наспрам цркве цариградске од првих времена њенога бића, па до данас.

(од Н. Ружиџића.)

*Бедност српске црквенске историје — као науке. — Важност црк-
 венско-историјских ислеђења по историју српске цркве. — Извори
 историје. — Задаћа и план нашег састава. — Доба на периоде. —*

Сви, готово, народи, који су грана словенскога племена, имају своју црквенску историју, која је више или мање у целини написана и научно израђена; а ми Срби ни до данас тога немамо. Не може се рећи, да се није и на том пољу доста писало, али морамо признати, да су то тек одломци и управо грађа за историју. То сведоче многи списи, који се у доцније време појавише и на нашем и на туђем језику и који говоре о једној или другој епохи наше црквенске историје; то сведоче и многи летописи, који у ово последње време на јавност изађоше, те у многome разсветлише ову или ону страну наше црквенске историје; то сведочи на посљедку и наша грађанска историја, која у свези с развићем државе и

њенога растења или опадања, износи нам, ма и у кратко, растење и опадање наше српске цркве, а тиме уједно и њену историју. Но ови кратки периодични одломци о српско-црквеној историји, сведоче нам уједно и о оном жалостном стању, у коме се наша црква толико векова налазила и на управи које стајаху фанариоти — њени жестоки непријатељи, јер овима беше у интересу да прикрију и у тами оставе, а не да изнађу и на видик изнесу догађаје и права наше цркве; а све ово радили су у цели да ми како заборавимо нашу сјајну прошлост. Па и од старине што нам је по нешто било сачувано по манастирима, као сведочба сјаја и славе наших предака и права наше цркве, они су се трудили пронаћи и утаманили, мислећи да тиме постигну своју задњу тежњу и цел. И заиста морамо признати, да су у својој намери доста и успели; јер видимо да многи учени страни народи, па и ми сами, немајући верних историјских података, разногласимо у питању око тога: *ко је, када и како посејао, разиространио и утврдио хришћанску веру у српским земљама*, какву је судбу испитивала наша црква у различна времена, а нарочито у она прастара времена — до појавлења св. Савве, првог архиепископа и просветитеља српског (1219 г.). Тек од времена овог великог светитеља историја српска, како грађанска, тако и црквенска, постаје у неколико познатија, премда и једна и друга још су необрађене.

У садашње пак време наши научењаци почињу ватреније да се заузимају око историје својега народа; но историја црквенска врло се мало обрађује и сад, па готово и некреће се. А како нам се чини, она би могла расветлити и грађанску историју, разкривајући следи божанственог промисла, који је вазда народ српски хранио и чувао од опасности у коју је он врло често падао, па и пак у средини својој очувао св. православну веру, коју су још предци наши пре толико векова примили. Осем тога никаква грађанска историја, а нарочито наша (које је карактер више црквеноски; јер смо се ми дотicali својих сусједa у толико, у колико је то захтевала наша вера) не би била подпуна без знања српско-црквене историје. Многи догађаји остали би необјашњени и нерешени, кад би се објашњавали и решавали једном само општом историјом; но у свези са историјом црквеном они добијају другу и јачу светлост и цену. С тога важност српске црквене историје свакоме је очевидна.

Услед необрађености српске црквене историје сваки труд, посвећени на изслеђење овог или оног питања, једне или друге

стране цркvenског живота нашег народа, сваки рад, велимо, у овом одношају има врло важно значење за српску цркvenску историју. Он може, као микроскоп послужити сваком даровитом историку, те да му на први мах олакша пут, који је предузео у делу свог рада односно потпуног и солидног састава цркvenске историји. И ево побуде, која нас истаче, да и ми напишемо неколико речи о једном само питању, као једном делу наше цркvenске историје, а на име: *како се односила и како се сад односи наша српска црква наспрам цркве цариградске, почињући од првих времена па до данас.*

Знамо да је ово питање — питање замашно, тешко, заплетено, тамно, и да рад наш по овоме делу неће можда многе задовољити; но ми ћемо се тешити тиме, што потпуно верујемо, да ћемо овим колико толико припомоћи науци, или бар спремити лепе грађе за онога, који би се прихватио да потпуније и савршеније изради историју наше српске цркве. А да би што лепше и боље задато питање решили, морамо се коснути целе цркvenске историје, па богме и грађанске, јер, као што рекосмо, историја наше цркве тесно је скопчана са грађанском историјом, и ни једно ма и мало питање није могуће решити, непратећи и један и други историјски живот нашег народа. Осем тога, морамо се дотаћи историје и других словенских народа, н. нр. историје бугарског народа, којег је судбина свезана са судбом српског народа. — Међу тим, зна се, да ће нам необрађеност и наше и бугарске историје на сваком кораку стављати препреке у раду нашем. А због ових тешкоћа, које се предвиђају напред, ми и непретендујемо на свестрано и специјално изслеђење питања: о одношају наше цркве наспрам цариградске патријаршије; јер ово морамо разбирати само помоћу оних дата, која су овде-онде сачувана и која ми можемо имати под руком. Но напред да кажемо који су то извори, из којих ми мислимо извући податке за решење вопросног питања, јер је простор листа, у коме ово штампамо веома скучен, па би га обтеретили сувишним цитатима, кад би ове уза сваки поједини случај или догађај цитирали и обележили.

Најважнијим и најбитнијим изворима, при решавању овог нашег питања, морају нам служити летописи, који би заиста далеко више светлости бацили и на цркvenску и грађанску историју нашу, кад би само били боље обрађени и на свет издани; али то и јесте жалост, што су они врло мало обрађени, те с тога и не могу бити сваком доступни. При овакој недоступности лето-

писних beležaka, koje se odnose našoj zadaći, mi smo primorani da se u ovom izsledenju zadovoljimo površnim приметbama pojedinih učebnika građanskih istorija, raznim članicama povremenih izdanja, izdanim i za nas dostupnim letopisima, — za tim pričama, i najzad ustmenim predašem, koje, u koliko nam je poznato, — kod nas služi glavnim izvorom za našu građansku i crkvenu istoriju. Osem toga, mala i površna neka znađa o davno minuvšim vremenima srpske crkve mogu se naći i u istoriji vizantijskog historika Kostantina Bagrenorodnog. Takođe nalazi se po neko izveshe, odnoseše se srpskoj crkvi i pozajmljeno iz narodnih letopisa u istoriji o slovenskim narodima arhimandrita g. Raiša i to ponajviše Srbima, Bugarima i Hrvatima. Ponešto se pak nalazi u „Pisnima Srba i Bugara“ g. Hilverdinga; u opisu „Puteshestvija po Turčkoj oblasti“ g. Grigoroviša; u „drevnostima slovenskim“ g. Šafarika; u „Црковној историји Сербовъ, Болгаръ и Молдованъ“ g. Golubinskoga; и, najzad, u „развију српске цркве“ g. Niketiša. Dakle srpski letopisi, „Гласници“ Српског ученог друштва, narodna ustmena predađa и трудови поменутих писаца послужиће нам као извори при састављању и решавању жељеног питања. Под руководством показаних извора ми и приступамо к изслеђењу питања: *о одношају српске цркве према цариградској патријаршији од првих времена па до данас*. Но пре него што о томе говор одпочнемо, да се запитамо: Шта смо дужни тражити при решавању овог питања, т. ј. каква је задаћа овог нашег изслеђења? —

Уопште, кад човек узучава историју српске цркве, он тада увиђа, да је српска црква у историји свог међусобног сношаја с цариградском патријаршијом имала неке тренутке врло важне за развиће унутарњег живота свог, — *тренутке*, који су чврсто скопчани с историјским судбама самога народа. Српска црква, добив на први мах иницијативу и организацију од цариградске цркве, она се јавља у свету са својим животом у том истом правцу и начелу, у каквом је била последња. — Ово је период њенога детињства и потпуног подчињења к цариградској патријаршији. У ово време — српска црква беше ученица и покоран слуга цариградске цркве. Овај период потпуног подчињења наше св. цркве цариградској спада у период политичког ослабљења нашега народа. Но како је постепено расла и подизала се политичка снага нашега народа и укоренјавала се хришћанска начела у животу народа, то је српска црква добијала свој национални карактер, и мало помало почињала

уда тежиња ослобођењу изпод цариградског туторисања и да постане самостална, у уређењу црквених послова.

И заиста српска црква, путем постепенога приобрећења разних тежња, достиже, најзад, подпуну аутономију и упоређује се са цариградском патријаршијом у равноправне одношаје. — А с падом политичке самосталности нашег народа, црква наша опет поче да губи своја права и изнова да се подчињава цариградској патријаршији, а затим наново опет почиње се обратно, т. ј. српска црква ослобођава се изпод зависности цариградске цркве. С тога, *тежња наше цркве, да се ослободи од зависности цркве цариградске — и тежња последње цркве, да очува своје господарење над првом — и јесте једна од најглавнијих црта међусобног одношаја наше цркве насипрам цркве цариградске.* Ову нарочиту црту ми ћемо пратити кроз сав овај наш говор. — То у часу поступно приближавање к својој цели од стране наше цркве, а у часу жалосно удаљење од исте -- и састављају важне тренутке у историји међусобног одношаја једне на спрам друге цркве, почем они, с једне стране, сведоче или о унутарној снази наше цркве, или пак о њеној нејакости (немоћи); а с друге — жеља цариградске патријаршије: или дати радикалну и истиниту помоћ нашој цркви, или пак потпуно је себи покорити. — Какавим је путовима и средствима тежила наша црква да постигне своју слободу, а цариградска црква — да одржи своје господство над њом: какве су цели имале и једна и друга страна — ово ће бити, као споредни предмет вопросног питања у нашем разматрању.

На основу главних момената српске црквенске историје, ми ћемо и поделити своје изслеђење на 5 (пет) следећих периода:

Први — од првог појава хришћанства међу Србима до св Савве, првог српског архиепископа (610—1219 г.) — *Ово је период дстињства српске цркве и њене потпуне зависности од цариградске патријаршије.*

Други — од св. Савве до уређења српске патријаршије у Пећи (1219—1340 г.) — *Ово је период аутокефалности српске цркве на правама оделите архиепископије.*

Трећи — од уређења српске патријаршије до бегства српског патријара Арсенија III. у Сремске Карловце у Аустрију (1340—1690 г.) — *Ово је период потпуне самосталности и независности српске цркве.*

Четврти — од пресељења Арсенија III Чарнојевића, патријара српског из Пећи у Сремске Карловце у Аустрију и разделења срп-

ске јерархије на аустро-српску и грчко-српску, до обновлења српске независности од турака под блаженопочившим кнезом Милошем Обреновићем I. (1690—1815 г.) — *Ово је период постепеног опадања независности српске цркве и савршеног уиадка и подчињена њеног цариградској патријаршији.*

Петн — од васпоставлења српског кнежества до данашњег времена (1815 — г). — *Ово је период нове борбе српске цркве за самосталност и независност њену и постепеног њеног развића на правама автокефалне архиепископије.* (НАСТАВИТЕ СЕ.)

Да ли је апостол Петар қадгод био и живео у Риму.

(СПОР ИЗМЉУ БАТОЛИЧКИХ СВЕШТЕНИКА И ПАСТОРА ЕВАНГЕЛИЧКЕ ВЕРОИСПОВЕДИ 9 и 10 ФЕБРУАРА 1872 г. у РИМУ.)

(НАСТАВАК).

Кад су црквени учитељи принуђени били да се боре против јеретика, онда причање о овоме догађају не само није била новост за њих, него — пошто је већ живљење Петрово у Риму било обште познато и за истинито држано, — то су они започињали са тим фактом, да би побили и уништили мишљења јеретика, који се са своје стране пису усудили да одричу ову основу данашњег спора, коју су као истиниту примили и св. отци. „Ти знаш“, говорио је Опат, кад је писао против Донатиста, „ти знаш“..., но да не бих какогод изменио ове драгоцене речи, што их је изговорио човек, који је по својем уму, срцу и језику од свију уважаван био, дозволите ми да их прочитам (чита): „дакле ти не можеш одрицати, ти знаш, да је Петар у Риму у самом почетку основао епископску катедру“. Ја сад нисам намеран да разматрам она дата, што се наводе против вероватности овога текста.... (Покрет). Ми ћемо се вратити на њега, но ја хоћу да вам кажем, у којој је мери *света* била ова основа речи св. Отаца. Тај исти Принеј, на кога се мало пре позивао наш противник, тако исто и са таким истим уверењем вели: „Ја бих могао да вам именујем све оне, који су, од времена Апостола па до нас, постављени били за епископе цркве“ (он говори против јеретика); „њих сте“, вели он даље, „ви дужни да слушате, а другога никог, с тога, што је само оно истинито, чему је Исус Христос учио Апостоле, и само оно треба да се верује, чему су апостоли учили своју цркву и своје

(прејемнике) последнике.... Да би се могло уништити мишљење свију оних, који или из самољубља, или из заблуде, говоре против истине, за нас је довољна вера, коју је сачувала највећа, најстарија и свима позната римска црква, што је основаше и образоваше два најславнија апостола Петар и Павле.*

Овде није реч о неком маловажном факту, који је се догодио на крају света, те да би, на том основу, могао остати непознат, или се сасвим изгладно из памети.

Црквени учитељи говоре о томе факту са подпуним уверењем. Но није довољно само то. Кад је нужно да се решавају питања о историјским синхронизмима, црквени учитељи узимају овај факт за излазну тачку својих истраживања; кад н. пр. хоће да одреде време кад је писано било Марково јеванђеље, они се у томе руководе временом доласка Петрова у Рим, као таким догађајем, који је несумњив: а кад хоће да одреде основу спора међу Сионом вођвом и Петром, они и тада опет говоре о његовом доласку у Рим. Једном речи, до почетка онога века, у коме се догодило одцепљење од цркве наше ђерманске и инглеске браће, цео је хришћански свет признавао овај факт, који је служио као основа свеколике вере и свега хришћанства, за факт безусловно истинит и общепознат. На основу овога факта црква је расла и множила се; а тако исто, на основу истог факта Рим је исполнски напредовао, нити је овај факт смео да побије ма који од ових јеретика, што их ја споменух. И поред свега тога, што они нису подпуно знали, да је римска црква за своју опширну, вишу, божанствену власт, обвезана била живљењу Петрову у Риму, опет они, не само што нису спорили против тога факта, него су га једногласно признали за несумњив. Њега је признавао непријатељ римских првосвећеника Тертулијан, и онај, кога држе за ауктора „Философумена“ и највећег клеветника савременог му папе св. Калиста, и св. Киријан у време највећег спора међу њим и папом о крштењу, а тако исто и кесаријски Фирмилијан. И сами јеретици, који су се после њих јавили, као: несторијани, јаковити и други, никад се нису усудили да одричу живљење Петрово у Риму, у чему су непријатељи њихови папе видели принципи и начело оне власти, којом су и њих саме побијали. Но ако Петар није живео и умро у Риму, он је морао умрети у ком другом месту, и ма која друга црква требала би да памти његова дела и да, тако рећи, пружи руку, ако не на што друго, а оно бар на његову гробницу, и кад би тако било, зар та црква не би отворила уста да каже:

Риме, дај ми моју сопственост! Петар није твој него је мој! Кроз читавих четрнајест-петнајест векова никад нико није смео да каже тако штогод, и баш то служи за најважнији доказ, с тога, што факт овај није прелазан, него је факт таки, који живи у памети свакога и који је био пред очима свију. Св. Климент говори о овој смрти Петровој и Павловој, као о таком предмету, који је свима познат. Он не говори да је се она десила баш у Риму, с тога, што спомиње о томе, као о догађају, који су већ сви један другом предали. Он пише Коринћанима: „дођите, дођите; ако вам није довољан ауторитет старозаветних примера, онда обратите пажњу на то, што се догађа међу нама. У нашој је средини умро Петар (међу јеванђелицима немир).“ Немојте се страшити, ја сад не говорим о значају речи: *у нашој средини*, не говорим о томе, да ли се у овоме разуме средина хришћанска, или средина римска. Оставимо сад то питање и допустимо да се говори, не о римској, него о хришћанској средини. „Ви знате то, што се међу нама догодило, вама је то врло добро познато.“ Он не вели да је се то и то догодило. Тако исто он не говори ни о томе, где су они претрпели мучење. А зашто? Зато, што они то знају, зато, што су место и прилике тога мучења познати. Сам Јован у своме јеванђељу (што је писано после смрти Петрове, о чему се нико не може сумњати) спомиње пророштво Ис. Христа о томе, да ће Петар умрети крсном смрћу: „Кад ти остариш, други ће те опасати и повести тамо, куда ти нећеш.“ Та иста смрт већ се догодила, кад је Јован писао јеванђеље, и ево како он говори о томе, целом свету познатом факту. Он ни на што не показује, с тога, што није било нужде да се показује место, где се ова смрт догодила.

Па с тога је нужно разматрати овај факт, као факт историјски, но као таки историјски факт, који је преко мере јак и оштрепознат, и који изгледа као нешто особито. Тада се сведочанства св. отаца и свију оних, који о њему спомињу, јављају као последице, или као део последица овога факта, јер сваки човечански истинито значајан догађај вуче за собом многе последице. Онај, који је обратио у хришћанство целосветску престоницу, — па мако он био, — мора се сматрати као првоначелни и главни проузроковач онога преврата, који је препородио човечанство из незнабоштва и јудејства у цркву; он је заменио божаство Капитолиума и храм Јегове, који је постао био храм фарисејски, васељенском црквом; он је заменио *аиекс* авгура и *каиу* првосвећеника *тијаром*. И оваки торжанствен и замашан догађај има хиљадама последица, од ко-

них је једна нарочито та, што савременици тога догађаја указују да њега и износе сву важност његову; па како и сви остали људи тога времена знају и тврде о њему, то и не држе за нужно да говоре о свима подробностима његовим.

Да не би ово, што смо досад казали, изгледало као неопредељено, ја ћу дозволити себи не да читам. него, тако рећи, да укратко промотрим списак оних отаца цркве, који су непосредно говорили о живљењу Петрову у Риму и о делима, због којих је он постао знатан, но ипак нећу ићи даље од времена св. Григорија великог.

По мојем мишљењу, отци почињу се од Папија, кога је мој противник именовоао, и Иринеја Лионског, који је у својим сачињењима најмање на три места говорио о овом предмету. О њему такође говори Тертулијан у књизи *о Крштењу* и у књизи *против Маркиона*, затим Климент александријски, за овим аутор „Философумена“, после Ориген на два места и Кипријан такође на два места, затим аутор књиге *против покрштењака*, који је био епископ и, по свој прилици папа, савременик Кипријана. Св. Фирмилијан епископ кесаријски, Арнобије, Викторин пиктавијски, Петар александријски, Фирмијан Лактанције у књизи *О божанственим наставима* и у књизи *О смрти гонилаца*, ако је ова књига заиста Лактанцијева, а ако није, онда ће аутор њезин бити сувишан сведок у овој ствари, и Евсевије кесаријски, из чијега сачињења ја ћу да прочитам један одломак, не као доказ, него да представим положај питања и онај значај, што му га ми дајемо међу чисто-историјским питањима.

Ово је место узето из „Теофаније“ Евсевијеве, одломак V, у новој библиотеци најученијега кардинала Мајја (чита): „о делима Петровим сведоче оне исте цркве, које су од тога времена засијале, као на пр. црква кесаријска у Палестини, црква антиохијска, сиријска, па и сама црква вароши Рима, почем је успомени потомства предано, да је сам Петар основао ове и све околне цркве. Тако исто он је поставио темељ црквама Јегипетским, па и самој Александрији, премда не непосредно, него преко својега ученика Марка, јер се у то време он бавио у Италији и код суседних народа.“

Сад ћу да продужим списак имена: Комодијан, Луцифер каларски, Кирил јерусалимски, Палемиде Силвије, Атанасије аутор Синописа, Хроникон, што је послат пред писмима Атанасијевим, Јулијан одступник, Јефрем Сириј, папа Дамаз, Опат милевијски, Јулије Полуције, Филастије из Бресчија, Амвросије медполански,

Григорије назијански, Епифаније (на многим местима), Пруденције, Теодор мопсујетски, Мојсеј хоренски, Јаков саражски, Авраам минконски, Нерсет несторијанац, Павлинин нолански (на неколиким местима), Евсевије александријски, Јован Златоуст, Јероним на врло многим местима, Августин ипонијски такође на многим местима, Лав велики и многи други до Григорија великог. Сви они причају, подпуно или одчести, о живљењу Петрову у Риму, или бар дају знак о томе. Ја бих могао још да побројим и таке отцeve, који, и ако су били удаљени од Рима и разликом језика и местом својега живљења, па често и религиозним осећањима, почем нису били католици, — такође су признавали овај факт за истинит.

Ето каки је замашан број и значај критичких сведока овога историјског највиднијег догађаја, који нема нужде да се потврђје каким особитим открочењем. А сад ћемо замолити за противне доказе од оних, који одричу овај догађај, и нама ће пријатно бити, ако се њихови доказу покажу као аукторитети.

Ми би заћутали, кад би св. Писмо тврдило, да је Петар умр'о на другом месту, почем смрт његова служи као највећи и најторжанственији предмет садањег спора. Па покажите нам у св. Писму ма и то, да је Петру забрањено било да буде у Риму, или ма како пророштво у том смислу. Осим догматичког значаја речи св. Писма, има много других видних факата, о којима оно сведочи. Уместо аукторитетиних доказа нама не супрот међу само два навода. Један од њих саставља то, што се у школама назива *наводом Ћутања*, и основа се на ћутању св. Писма по овом предмету; а други се састоји у хронологичким тешкоћама. Први навод већ нам је познат: ми треба да верујемо свему ономе, о чему св. Писмо говори; то је истина; но ми нисмо дужни да неверујемо ономе, о чему св. Писмо прећуткује односно историјских догађаја. (немир).

Ајде да дозволимо, на часак, да наши противници могу рећи, да живљење Петрово у Риму, по њиховом мишљењу, није догмат, и ми, слажући се с њима, одговоримо, да је то само историјски факт. Ћутање је одричући доказ, и да повторим: узроци ћутања већ су неколико пута навођени, или боље, њих сасвим не треба ни наводити, почем се имају у виду толики силни наводи, који су противни овоме ћутању. Што се тиче хронологичкога навода, и он није узет из св. Писма. Шта нам се дакле, у овом одношају ставља на супрот?

Онај, који хоће да се користи овим наводом, треба пре свега да усвоји мишљење Елендорфа. Ваља нам пре свега признати, да

је уопште уобичајено тврдити, да је у тој и тој години десио се овај или онај догађај, а које друге опет године каки други догађај; но св. Писмо не даје нам хронологије, те смо ми сами принуђени да је састављамо (немир), и оне тешкоће и неспоразуми, што се у овом случају дешавају, проистичу, можда, од нашег неправилног објасњавања. Кад хоћемо да саставимо ма какву хронологију, ми морамо пре свега да узмемо за основ факта безусловно истинита и општепозната, па ако хронологија, коју смо ми саставили на основу речи св. Писма, не буде имала у себи ових истинитих факта, онда не треба у томе да кривимо св. Писмо, него себе саме, Протестанти сваке године прерађују хронологију св. Писма, па опет нити су постизали, нити ће постићи по овом предмету сугласности. У чему се састоји истинитост, нећу да кажем, живљења Петрова него Павлова у Риму? Шта је Павле био у Риму, о томе говори св. Писмо, говори св. Лука, па говори и сам Павле у своим писмама. Не само за јевангеличког протестанта, или католика, који сматрају св. Писмо за божанствено Слово, него и за неверника, који непризнаје ни св. Писмо, ни откровења, овај је факт тако јасан и тако истинит, да није никако могуће одрицати га. Истина, један или два писца, између најбудаластијих рационалиста, — не памтим да ли је то био Мајјер или Штраус, — желећи да докажу да ап. Павле није живео у Риму, дошли су били дотле, да су одрицали ориџиналност „апостолских дела“, да су тврдили, да је посланица св. Павла подметута и лажна и да су измишљали још многе којекакве бесмислице, но нико није то удостојио своје пажње, нити је њихова наука нашла последовалаца.

А овај јасан, овај очевидан факт о живљењу Павлову у Риму, који служи као основа целој овој хроника, што нам се на супрот ставља, кад се он догодио? које године се догодио? ко зна то.

Евсевије рачуна да се он догодио 55. године; Бенгел и Сеп — 56; Јероним, Бароније и Капел — 57; Патриције — 58; Баснагије и Фогел — 60; Ховсон, Пирсон, Тилемон, Бертолд, Вурм и још неки — 61; Хуг, Шмит, Гемсен и још неки — 62; Михаелис, Спанхајм, Усерије и Ајхорн — 63. Но ако је хронологија до такве мере неопредељива, како ви можете, на основу ње, побити такви несумњив и таким многим сведоцима потврђен факт? зар је Петар био као кака бронзана штатуја, која је, кад је једном доведена у Рим, била ту тако прикована, да се више није могла помицати. Шта је могло њему сметати да иде из једног предела у други тако исто, као што је и Павле путовао од једне цркве до друге,

који је управљао римском црквом, па је опет могао бити то у Антиохији, то у Јерусалиму, то још у ком другом месту, куд га је позивао св. Дух.

Колико је, од прилике, требало дана да се може доћи из Бесарије у Рим? Нешто мало више од 15. дана. Истина, у то време није било пароброда ни жељезница, но због јаке трговине, коју је цело човечанство водило с Римом, било је врло честих, може се рећи сваки дан, прилика за путовање. (НАСТАВИТЕ СЕ.)

Г Л А С Н И Қ.

Рукоположени су:

Јован Јовановић учитељ из В. Иванче окр. Београд. за ђакона 15 Марта, за свештеника 16. и намењен на парохију Сибњичку у окр. Београд.

Светозар Бранковић учитељ из Брзоода окр. Пожар. за ђакона 23. а за свештеника 25 Марта и намењен за капелана болесном јереју Станоју Милошевићу пароху Ореовачком истог округа.

Михаил Димитријевић ђакон саборно-београдске цркве 23 Марта за свештеника и намењен на капеланију протојереја београд.

Јавна благодарност.

Цркви Бранковичкој у окр. Ваљевском нижеименована лица изволела су приложити следујуће прилоге:

Г. Димитрије Јовановић учитељ основне школе Врачарске у Београду, царске двери, лепо украшене.

Аксентије Костандиновић трг. из Козлића, путир с прибором од хин. сребра, све fino израђено и позлаћено.

Keја супр. поч. Алексе Маџаревића из Бабине Луке, јеванђеље у кадифи.

Јован Делековић сребрар из Ваљева, дарохранилицу од сребра. Станија супр. Јефрема Груичића из Јошаве, завесу на царске двери и мицеј месечни.

Свештенство и татори цркве Бранковичке указују овим путем дародавцима мали знак велике признателности, а свештенство ће пред престолом свевишњег узносити топле молитве за здравље њихово и спасење душе.

Издаје и уређује проф. богослов. архим. **Нестор.**